

Berikande år av samarbete med nordiska forskningsinstitut

Lars Oxelheim

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson och Göran Albinsson Bruhner (red.),
IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning

Ekerlids Förlag

KAPITEL 9

BERIKANDE ÅR AV SAMARBETE MED NORDISKA FORSKNINGSINSTITUT

LARS OXELHEIM

Mina akademiska studier inleddes på Statistiska institutionen vid Lunds universitet. Det skedde i övertygelsen att jag framöver skulle kunna ha stor användning av kunskap om insamling, bearbetning och analys av stora siffermaterial. Efter arton månader blev jag anställd som amanuens och något år senare fick jag glädjen att bli historisk som den förste lektorn vid den 1967 bildade universitetsfilialen i Växjö. Ett par terminer därefter var jag tillbaka vid Statistiska institutionen i Lund och då som lektor. Parallellt med mitt arbete där studerade jag företagsekonomi med inriktning på operationsanalys. Successivt började jag att även undervisa vid Företagsekonomiska institutionen. Jag blev ett pilotfall som doktorand i två ämnen på den nya doktorsutbildningen. För att få tillåtelse att dubblera krävdes först ett godkännande från högre politisk ort; ett beslut som hamnade i den då så populära långbänken och tog sin gilla tid.

Till en början kände jag mig en smula otillfredsställd med avhandlingsskrivandet. Jag ville nämligen inte enbart arbeta med den omfördelning av materiella villkor som kunde åstadkommas med företagsekonomiskt effektiva metoder utan önskade hellre analysera skapandet av välfärd. Forskningsmiljön i Lund – och förmodligen vid de flesta svenska läroanstalter vid den tiden – var dessutom präglad av 1968-års anda. Den forskare som dristade sig att ha förbindelser med näringslivet blev pestmärkt. Professorerna i företagsekonomi hade genom detta en dålig kontakt med sina studieobjekt. För att finna en ny inriktning på min akademiska meritering sökte jag mig därför i slutet av 1970-talet till Industriförbundet. Detta som ett led i ett tidigt program av vad som i dag skulle kallas brobygge mellan akademi och näringsliv. Jag kom till organisationens ekonomisk-politiska avdelning med uppdrag att som statistiker delta i ett arbete som skulle leda till förbundets remissvar på en statlig långtidsutredning.

På avdelningen fanns en inspirerande chef i gestalt av Jan Bröms. Ola Virin

(känd som ekonomen med kristallkulan), Kerstin Wallmark och Rolf Rundfelt utgjorde mina närmaste arbetskamrater. Här fanns ingen brist på intressanta frågeställningar och jag erhöll den stimulans för avhandlingsskrivandet som jag saknat i Lund. Jan Bröms var en generös chef och redan kort efter min anställning blev jag medbjuden till en middag på Stallmästargården med 1977-års ekonomipristagare – Bertil Ohlin och James Meade – som främsta gäster. Den långa måltiden i ett sällskap om totalt sex personer gav mina akademiska aspirationer en ytterligare kick.

När Jan Bröms lämnade förbundet uppstod ett intellektuellt tomrum som det tog tid att ersätta. I väntan på en efterträdare fick jag chansen att sysselsätta chefs sekreterare, Louise Ekelund, med utskrifter av alla de avsnitt i avhandlingsmanuset som vuxit fram i den stimulerande miljön på Industriförbundet. Mitt lärdomsprov *Företagens utlandslån – Valuta- och redovisningsaspekter* försvarades i Lund i april 1981. Liber valde tidigt ut avhandlingen till månadens bok i sin bokklubb, vilket gav mig glädjen att få se den publicerad i exklusivt format; fint inbunden och med färgbilder. När jag överlämnade de 100-tals pliktexemplaren till universitetsbiblioteket gjorde mottagande personal stora ögon över att få en doktorsavhandling i så påkostad utformning.

Jag gladdes över att i avhandlingen ha kunnat förena makroekonomi och företagsekonomi. Johan Lybeck betonade detta som något unikt i sin positiva recension i *Ekonomisk Debatt*. Det var också roligt att resultaten (via Libers satsning) förmedlades till en större grupp av intressenter. Därmed fullföljdes vad vi i dag kallar den tredje uppgiften. Trots att boken utgavs på svenska blev den recenserad i ledande internationella tidskrifter. Valutaämnet var hett i början av 1980-talet. Liber publicerade en enklare version av mina forskningsresultat i *Företagens valutaplanering* (Oxelheim 1982). Denna volym blev till min förvåning även utgiven som talbok. Jag skrev också tidskriftsartiklar (Oxelheim 1983a, 1984a, 1984b och 1984c). Mina resultat förmedlades även på danska i *Valutastyrning*, som var månadens bok i Börsens bokklubb i Danmark (Oxelheim 1983b).

PROJEKTET SOM GAV INTRÄDESBILJETT TILL IUI

För att kunna fortsätta min forskning efter disputationen ansökte jag om medel hos Riksbankens Jubileumsfond. Den beviljade ett generöst anslag för en omfattande undersökning av hur svenska företag handskades respektive borde handskas med makroekonomisk osäkerhet.

Projektet gav mig en unik möjlighet att lära känna företagstopparna i de 20 största börsnoterade svenska företagen. När jag presenterade mitt 140-sidiga frågeunderlag (Oxelheim, 1983c) för ekonomipristagaren Herbert Simon från Carnegie Mellon University, Pittsburgh, sa denne, att om jag skulle få in alla de

sökta uppgifterna så blev omfattningen på databasen världsunik. Det lyste igenom att han trodde på ett avsevärt svarsbortfall. En problematik som han om någon borde ha god insikt i. Tiden för studien var dock på min sida. Alla styrelseordförandena som jag skrev till och bad att de skulle förmå sina företagsledningar att delta i undersökningen svarade positivt. Resultatet blev att samtliga 20 företag i hela tre dagar ställde upp med mellan tre och sju deltagare.

Förklaringen till det 100-procentiga intresset att delta i denna omfattande studie står säkert delvis att finna i de kraftiga devalveringarna av den svenska kronan 1981 och 1982. Men kanske berodde engagemanget främst på att en finansansvarig hos Sandvik uthålligt hade rullat terminskontrakt framåt. Metoden påminner om roulette där en spelare dubblar insatsen på rött i insikten om att någon gång få rätt. När detta upptäcktes gav det säkert rysningar hos ordförandena i de flesta svenska storbolagen. Det var sålunda inte konstigt om man välkomnade någon som genom att ställa de rätta frågorna kunde bidra till en intern genomlysning av hur sårbart företaget egentligen var för makroekonomiska fluktuationer och politiska förändringar. Projektet ledde till att många av de deltagande företagen under åren som följde välkomnade mig som rådgivare.

Mötet med Herbert Simon skedde i samband med en Schumpeter-konferens som IUI:s dåvarande chef Gunnar Eliasson hade ordnat på Grand Hotel i Saltsjöbaden. En episod under denna konferens har etsat sig fast i mitt minne. Bland ett 20-tal deltagare fanns professor Robert Clower från University of California, Los Angeles, tillsammans med några ekonomipristagare varav Herbert Simon var en. Vid ett tillfälle uttryckte sig Robert Clower väldigt nedlåtande om Herbert Simons gärning – denne var då professor i *Computer Science and Psychology* – och sa något i stil med: ”Herbert, you should know, what you are doing is not research”. Detta uttalande belyser den klyfta som finns i den akademiska världen mellan företagsekonomer och nationalekonomer och som vidgats av institutionsindelningarna vid universiteten världen över. Jag fick näring i min forskningsansträngning att söka överbrygga denna klyfta. Det kändes så självklart, att en bra nationalekonom måste förstå de stora aktörerna, och då främst företagen. En bra företagsekonom måste å sin sida beakta inverkan från den makroekonomiska omgivningen och inte begränsa sig till en analys avseende en sluten ekonomi.

Efter konferensen hade jag sällskap i min bil med Erik Dahmén och vi diskuterade Clowers utspel. Erik menade att det var tufft att bli ekonomipristagare då utmärkelsen förutom påhopp av det slag vi hört under dagen även ledde till slutet på forskarkarriären. Jag fick nästan känslan av att Erik tyckte synd om pristagarna men kanske var det bara ett försök att trösta sig själv när hans framstående gärningar – trots förhoppningar – inte kvalificerat honom för priset.

Datainsamlingen ledde inte till den monografi jag haft i åtanke. Klyftan mel-

lan vad företagen verkligen gjorde och vad de borde göra var alltför stor. Jag koncentrerade mig i stället på att använda delar av faktaunderlaget i böcker och tidskriftsartiklar. Ett par volymer och artiklar var inriktade på analyser av den svenska finansmarknadens internationella integration (Oxelheim 1985a, 1985c, 1988a, 1990). Många uppsatser var av normativ karaktär och behandlade hur företagen bör utveckla en strategi för att handskas med makroekonomiska fluktuationer (Oxelheim 1984a och 1985b; Oxelheim och Wihlborg 1987a, 1987b, 1988, 1989a, 1989b, 1989c, 1989d, 1991a, 1991b, 1991c; Oxelheim, Wihlborg och Lim 1990).

Min bok *Macroeconomic Uncertainty – International Risks and Opportunities for the Corporation* (Oxelheim och Wihlborg 1987a) visade sig ha en koppling bakåt i tiden till Ingvar Svennilson, IUI:s chef under åren 1941–49. Något som jag och min medförfattare inte givit uppmärksamhet åt i denna internationella publikation utgiven av det engelska förlaget Wiley. Docent Karl-Olof Faxén kontaktade mig strax efter publiceringen. Han var eld och lågor över att vi följt upp den s.k. Stockholmsskolan från mellankrigstiden. Faxén menade att vi speciellt gått vidare med de frågor som Svennilson brottats med i sin doktorsavhandling *Ekonomisk planering* från 1938; en inspirationskälla för Faxén i det arbete som ledde fram till hans egen avhandling 1957.

En del av mina på datainsamlingen baserade arbetspapper användes av Industriförbundet i dess aktiviteter för att få den svenska valutaregleringen avskaffad. Jag kände sålunda en viss delaktighet när detta väl skedde 1989.

Min forskningsinriktning intresserade IUI:s dåvarande chef Gunnar Eliasson och han frågade efter disputationen, om jag var intresserad av att komma till IUI. Jag ställde mig positiv till denna invit och tog 1982 det steg som ledde till fast anställning 1984–1992, vilket jag har stor glädje av än i dag.

DET NORDISKA SAMARBETET

Gunnar Eliasson önskade att jag inom ramen för IUI skulle fortsätta mitt Riksbanksfinansierade projekt. En del av från detta insamlade data användes också – utöver vad som ovan nämnts – i exempelvis ett kapitel i bestsellern *Hur styrs storföretag?* (Eliasson, Fries, Jagrén och Oxelheim 1984).

Gunnar Eliasson ville att jag även skulle delta i ett nyligen startat nordiskt projekt. Idén var att ge prognoser för den ekonomiska utvecklingen i Norden på medellång sikt. En viktig grund skulle utgöras av egen forskning kring relationen mellan företagssektorn och den aggregerade ekonomiska tillväxten. I detta unika samarbete deltog ledande forskningsinstitut i de nordiska länderna. Från Finland medverkade ETLA med Pentti Vartia och Pekka Ylä-Anttila i spetsen. Norge representerades av IÖI (sedermera NÖI och idag SNF) med Arne Sellvik och Per Heum som ledande forskare. Dansk deltagare var det Ökonomiske Råd (och se-

nare Institutet för Framtidsstudier med Rolf Jensen i spetsen) personifierat av Arne Mikkelsen och Uffe Palludan.

Den första boken med titeln *Economic Growth in a Nordic Perspective* publicerades i januari 1984. Den gav prognoser för den ekonomiska tillväxten fram till 1987. Mitt eget bidrag var en studie av de med hänsyn till förädlingsvärdet tio största börsnoterade tillverkningsföretagen i varje land. I centrum stod utvecklingen av totalt respektive inhemskt förädlingsvärde mellan 1976 och 1982. Studien visade på stora strukturella skillnader mellan de nordiska länderna vad avser såväl storlek på företagen som branschriktning. I försäljningsvärde var Volvo en dåtida gigant och dubbelt så stort som tvåan Electrolux. Norsk Hydro var 1982 det enda bolaget från de övriga nordiska länderna som lyckades slå sig in på en 10-i-topplista över försäljning. Nokia (9:a) och Norsk Hydro (10:a) var de enda icke-svenska bolagen på en tio-i-topplista över antalet anställda. När det gäller medianandelen utlandsanställda visade de svenska företagen 57 procent att jämföra med de övriga nordiska länderna som låg i spannet 10–17 procent med finsk industri lägst. Jag följde senare upp utvecklingen över ytterligare ett decennium i ett forskningsarbete som kom att publiceras 1994 (Oxelheim och Gärtner, 1994).

Den andra boken kom i januari 1987 och hade titeln *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Valet av titel samt illustration till omslaget sysselsatte oss i många timmar då *Nordic Perspective* skulle med till varje pris som signum för projektet. Den tidigare danska samarbetspartnern hade nu ersatts med Institutet för Framtidsstudier i Köpenhamn. Det Ökonomiske Råd hade dock tagit sådant intryck av samarbetet med IUI att när den danska staten blev intresserad av att stödja tillkomsten av ett stort oberoende forskningsinstitut sågs IUI som en förebild. Jag erinrar mig att de intervjuade oss formellt för att bygga på våra erfarenheter. Fler såg IUI som ett ideal. Även japanska forskare kom för att intervjua oss om bakgrunden till IUI:s framgångar. Deras problem var dock ”oberoendet”. Hos dem fanns det inte på kartan att man skulle kunna presentera forskningsresultat som misshagade finansiären.

Min insats i den andra *Nordic Perspective*-boken bestod av kapitlet med prognosen för den svenska ekonomiska utvecklingen 1987–90. Till grund för kalkylerna låg delvis ”körningar” av Ken Hansson på basis av Gunnar Eliassons hjärtebarn, Swedish Micro-to-Macro Model (MOSES). Då denna modell inte var helt klar med integreringen av finansmarknaderna tillkom för mig en del ”manuellt” arbete avseende bl.a. konsistensen mellan sektorer. För framtidsbedömningarna utnyttjade jag utöver mina egna publikationer (Oxelheim, 1984b, 1985a) även ett stort antal av IUI-kollegers skrifter.

Den tredje och sista Norden-boken utgavs i januari 1990. Titeln *Growth and Integration in a Nordic Perspective* markerade att huvudtemat var Norden i den

europiska integrationen. En fråga gällde vad som kunde tänkas ske med den internationella arbetsfördelningen efter tillkomsten av EU:s inre marknad. Ett annat spörsmål var hur den inom-nordiska integrationen skulle komma att ändras. Vidare behandlades olika problem kring strukturell förändring och tillväxt inom de nordiska länderna. Min uppgift var liksom tidigare att svara för kapitlet med prognosen över den svenska ekonomiska utvecklingen, nu för perioden 1990–1993. Utöver de egna källor jag använt mig av redan i föregående bok tillkom Oxelheim (1988a) och Oxelheim och Wihlborg (1987a). Därtill använde jag nya forskningsrapporter av mina IUI-kollegor.

NÄR INTRESSET FÖR NORDISK INTEGRATION EBBAT UT

Under resans gång sällade sig Gudmundur Magnusson från Islands Universitet till projektet. Vi blev sålunda ett komplett nordiskt lag, just innan det ökade intresset för europeisk integration punkterade engagemanget för enbart nordisk samordning. Det utspann sig några stimulerande samtal om hur vi skulle gå vidare med ett bredare grepp. Genom Gunnar Eliasson förordade IUI ett inkluderande av Baltikum i gruppen och fick stöd av våra finländska kollegor från ETLA. Gruppmedlemmarna från Norge och Island ville hellre fokusera på relationen Norden–USA. De danska vännerna kände redan att dragningen söderut var starkare än önskan om delaktighet i den nordiska gemenskapen. Denna kluvenhet ledde beklagligt nog till att vårt nordiska samarbete dog ut under början av 1990-talet.

Under slutet av 1980-talet skrev jag boken *Finansiell integration* (1988a), som senare utgavs av Springer Verlag med rubriken *International Financial Integration* (1990). I sin empiriska del var boken enbart inriktad på den svenska finansmarknaden. Våra nordiska samarbetspartners önskade att jag skulle göra en analys av samtliga nordiska finansmarknader. Jag fann uppgiften tilltalande och lyckades för ändamålet få ett stort bidrag till IUI från Nordiska Ministerrådet. Detta visade sig vara det sista stora forskningsanslaget innan rådet upphörde att – utöver marginella medel till nätverkande – stödja nordiska forskningsprojekt. Projektet mynnade ut i boken *Financial Markets in Transition – Globalization, Investment and Economic Growth* (1996). Verket har en intressant publiceringshistoria. Det utkom först i inbunden version hos Routledge. Thomson International Publishing köpte därefter Routledge. Min bok var en av de volymer som den nya ägaren satsade på. Detta ledde till en ytterligare inbunden version och en i paperback-format. När Thomson tio år senare tyckte att marknaden var mättad började Norstedts att med mitt goda minne marknadsföra boken i print-on-demand-format.

Mitt val att inte inkludera Island i analysen ledde senare till att jag blev Islands förste utländske gästprofessor; finansierad av det isländska bankväsendet inklusive centralbanken. Min uppgift var att vägleda forskare i en ”replikering” av valda delar av min bok på isländska data. Installationen ägde rum med en tjugis ceremoni på Riksbanken och med middagen förlagd till nobelpristagaren Halldór Laxness hem.

Vårt nordiska forskningssamarbete var som helhet mycket lärorikt. Det gav en klar lektion i vikten av att inte dra de fyra små öppna nordiska ekonomierna över en kam. Tydligast blev detta när råoljepriset kollapsade 1986. I våra diskussioner på de nordiska mötena kunde vi analysera de olika lösningar som valts av regeringarna i de fyra länderna. Att Norge med sin oljeutvinning gick en egen väg var inte överraskande. Men att de andra tre valde helt olika finanspolitiska lösningar hade vi kanske inte förväntat oss.

En orsak till att mötena i *Nordic Perspective*-gruppen blev så intellektuellt givande var att de ofta ägde rum i stimulerande miljöer, som lockade fram det bästa ur alla deltagare. En tilltalande inramning underlättade också att få journalister som åhörare. När t.ex. mötet ägde rum i Grythyttans trevliga domäner följde *Financial Times* reporter Robert Taylor hela tiden diskussionerna på plats. Någon dag senare återgavs resultatet av vår analys i tidningen. Jag minns också en spännande sammankomst i Tromsö, där vi under lunchuppehållet for ut med båt och fiskade torsk till kvällens middag. Den extra lärdom jag fick av detta gällde svårigheten att för större sällskap tillreda torsk i välsmakande form. Restaurangerna i Tromsö hade på grund av detta problem inte torsk på menyn. Vi fick lämna in våra fiskar till en restaurang för tillagning på egen risk. Trots detta debiterades vi fullt pris på kvällens nota!

DEN OMÖJLIGA PENNINGPOLITISKA TRIANGELN

Härom året fick jag ett e-brev från forsknings-/supportavdelningen inom den amerikanska kongressen. I inledningen konstaterades att kongressen har som policy att aldrig använda figurer utan källhänvisning. Därefter beskrevs problemet med den s.k. omöjliga penningpolitiska triangeln, som man hävdade var den kanske mest använda figuren i amerikansk monetär debatt, något som givit den ställning som generisk. Sökandet efter ursprunget pekade på att den publicerats för första gången i min bok *International Financial Integration* (Oxelheim 1990). Den konkreta frågan till mig gällde om jag var upphovsmannen eller om jag i min tur hade en annan källa. Jag svarade, att triangeln byggde på Robert Mundells och Marcus Flemings arbeten. Det var dock jag som kommit med själva idén att presentera de olika penningpolitiska alternativen som paradigmer i triangeln. Skriften från den amerikanska kongressen som handlade om kategorisering av va-

lutaregimer och penningpolitik gav mig också rätteligen rollen som upphovsman. Det händer emellertid ofta att jag finner artiklar med källor av senare datum. Hade jag fått full referens till Oxelheim 1990 som källa för den till synes enkla triangeln, vore jag sannolikt en av de mest refererade forskarna inom området valuta- och penningpolitik.

Affärsvärlden gjorde 1990 en helsida om triangeln. Jag kommer ihåg att jag då kände mig lite besvärad över att denna enkla figur skulle ses som kärnan i min forskning. Det var också på basis av triangeln som jag i början av 1990-talet argumenterade för att kronan skulle tillåtas flyta fritt. Genom att ”frivilligt” flytta från Hörn 2 till Hörn 3 i den skulle Sverige enligt mitt resonemang undgå en avsevärd ökning av den politiska riskpremien. Många har i efterhand hävdats att också de i den skakiga perioden i början av 1990-talet varit explicita förespråkare för att låta kronan flyta. Tio år efter november 1992, då kronan tilläts flyta, blickade DN:s ekonomijournalist Johan Schüeck tillbaka. I sina anteckningar och tidningsklipp fann han endast två förespråkare för en flytande krona. Den ene var den hete EU-motståndaren professor Sören Wibe som motsatte sig att kronan ”peggats” till ECU:n. Den andre var jag som på basis av egen forskning förordade en flytande krona.

RIKSBANKEN OCH DET PENNINGPOLITISKA OBEROENDET

Böckerna om den svenska finansmarknadens koppling till den internationella finansmarknaden gav upphov till både personlig glädje och upprördhet. Anledningen till att jag skrev böckerna var en studie från Riksbanken i vilken man hävdade att Riksbanken ägde en nästintill perfekt penningpolitisk autonomi. Studien baserade sig på en analys av det gränsöverskridande kapitalflödets räntekänslighet. Jag fann angreppssättet tveksamt i skenet av det gap – motsvarande ett helt policyspektrum – som vid den tiden fanns mellan de två källor i Sverige som lämnade uppgifter på kapitalflödets storlek – Statistiska centralbyrån och Sveriges riksbank. I min studie kom jag fram till att Riksbanken förlorat sin autonomi redan under tidigt 80-tal. Publiceringen av detta resultat tilltalade inte Sveriges riksbank.

Jag kommer väl ihåg när jag vid en middag i Lunds universitets pelarsal kom att sitta bredvid Christina Jonung – som vid den tiden var ansvarig för bokrecensionerna i *Ekonomisk Debatt* – och hur jag förlorade aptiten då hon i en bisats lät mig veta att hon gett min bok till just Riksbanken för recension. När jag påtalade det mindre välbetänkta i att ge boken för recension till dem som indirekt var föremål för min kritik menade hon att recensionen – om den var kritisk – i stället skulle bli till ett debattinlägg som jag skulle kunna svara på. Recensionen

blev negativ och Christina Jonungs förfrågan till författarna – Lars Hörngren och Anders Vredin – om de kunde acceptera att göra recensionen till ett debattinlägg fick inget positivt gensvar.

Som författare får man acceptera att de som recenserar kan ha en åsikt som avviker från ens egen, vilket jag gjorde. Vetskapen om att recensenterna haft en helt annan agenda än att göra en saklig utvärdering kom först långt senare och den initiala reaktionen var besvikelse snarare än skär upprördhet. Glädjande nog kom recensioner på den engelska utgåvan som beskrev boken som ett *måste* för dem som önskade förstå finansiell integration. Den fullständiga trösten kom dock först ett tiotal år senare då boken blev kursbok på den stora grundnivåkursen *Macroeconomic Principles and Problems* vid Cambridge-universitetet i England. Jag ser stolt tillbaka på utvecklingen för boken ty det är väl just så vi forskare vill se vår forskning bli till något som alla bör lära sig när väl resultatet är publicerat.

FORSKARNAS DELTAGANDE I IUI:S STYRELSEMÖTEN

En höjdpunkt i IUI-arens tillvaro var att bli utvald som föredragshållare vid årets styrelsemöte. Under min tid 1982–1992 fick jag glädjen att vid några minnesvärda tillfällen presentera forskningsresultat. Ett styrelsemöte som etsat sig fast i minnet ägde rum hos Nokia i Finland vid mitten av 1980-talet. Företagets ledning hade satsat allt på att välkomna de ledande svenska industriprofiler som då utgjorde IUI:s styrelse. När man för att imponera med sina tekniskt avancerade lösningar plockade fram prototypen till mobiltelefonen tappade till och med Curt Nicolin och Sven Wallgren hakan. Styrelsemedlemmarna provade att ringa på mobilen, som krävde tvåhandsfattning för att låta sig förflyttas över rummet. Ingen kunde undgå att se att svenskarna var fulla av beundran.

Uppenbarligen ville Nokia vid detta tillfälle också imponera med sin kulinariska och ledningskulturella standard. På företagets gård vid Porkalaviken avslutades mötet med en middag vilken inleddes med kräftor; så stora att de kunde mäta sig med humrar. Måltiden föregicks av bastubad och här fanns alla upptänkliga former att välja mellan. Allt var av en sådan överdådlig karaktär att Sven Wallgren fällde den syrliga kommentaren, att sådan lyx minsann inte var svenska företagsledning förunnad. I Sverige var dylika extravaganser endast förbehållna facket.

Vid samma tillfälle sjöng styrelsemedlemmen Sven Salén snapsballad efter snapsballad till kräftorna. Det skedde med en frenesi som gjorde oss alla betagna, utmattade och benägna att ställa frågan var all hans sängglädje och energi kom ifrån. I perspektiv av detta fick Salén-gruppens konkurs strax därefter mig att inse att det finns empirisk täckning för begreppet ”lyckliga konkurser”.

Erland Waldenström och Lennart Johansson (den sistnämnde vd för SKF

1971–1985 m.m.) var två styrelsemedlemmar som visade extra stort intresse för min forskning. Waldenströms hastiga bortgång någon dag efter att han och jag framåtblickande diskuterat vinklingar på min forskning kom som en stor och sorglig chock.

SPÄNNANDE HÄNDELSER UNDER IUI-TIDEN

Som anställd vid IUI hade jag många angenäma upplevelser till följd av att min forskning renderade inbjudningar till intressanta sällskap och uppgifter. Ett sådant tillfälle var, när jag på basis av mitt studium av politisk risk blev inbjuden till ett av Romklubben arrangerat möte i Helsingfors 1987. Kärnan av deltagare bestod av fem ministrar – en från varje världsdel – och mitt uppdrag var att utifrån forskningen ställa utmanande frågor. Jag minns speciellt middagen innan konferensdagen. Mitt måltidssällskap bestod då av de fem ministrarna plus rektorn för FN:s universitet samt några representanter för arrangerande Romklubben. De tolv gästerna var placerade kring ett gigantiskt bord. Jag hade lyckan att få dr Saburo Okita – tidigare utrikesminister i Japan – mitt emot mig, vilket gav mig en högtidsstund. Dr Okita är känd som arkitekten bakom återuppbyggnaden av landet efter andra världskriget, av den indonesiske rektorn för FN:s universitet betecknad som den mest framstående nationalekonomen i Japans ekonomiska historia. Dr Okita berättade på ett fångslande sätt om alla problem han mött; från svårigheter att kommunicera med kejsaren – som talade en mycket ålderdomlig japanska – till avancerade ekonomiska dilemman.

Samtalet gav en förtrolighet som överlevde det faktum att jag i konferensen dagen efter tvingades pressa dr Okita om hans tankar och motvilja kring den partiella avreglering av de japanska finansiella marknaderna som inletts. Å *Svenska Dagbladets* Executive Clubs vägnar inbjöd jag honom att gästa Sverige, vilket han accepterade. I mitt samarbete med tidningen hade jag såväl arrangerat konferenser som fått en bok publicerad (Oxelheim 1987). Det visade sig att dr Okita bara kunde komma en fredag det året, så vi beslöt att skjuta på besöket till året därpå. Saburo Okitas hälsa och ålder ville dock annat och vi lyckades aldrig få till ett möte före hans död några år senare. Vi hann emellertid båda medverka med artiklar i ett specialnummer av en vetenskaplig tidskrift (Oxelheim 1988b).

Ett annat spännande uppdrag var baserat på mitt forskningssamarbete med Clas Wihlborg och den 1987 publicerade boken *Macroeconomic Uncertainty – Risks and Opportunities for the Corporation*. Det förde mig till Venezuela som rådgivare till ett svenskt företag, vilket önskade genomföra en *debt/equity-swap*. Kort sagt innebar detta att man till ett rabatterat pris köpte upp fordringar på en andrahandsmarknad för skulder. Dessa växlades sedan till inhemsk valuta för köp av tillgång, typ produktionsanläggning. Detta var en lösning som Internationella

Valutafonden stödde och hoppades skulle föra många av de latinamerikanska länderna ur deras dåvarande skuldkris. Arbetet på plats i Venezuela gav mig många intressanta erfarenheter och insikter som jag sedan kunde använda i kommande forskningspublikationer (Oxelheim 1993; Oxelheim, Randøy och Stonehill 2001).

Ett trevligt inslag i min insamling av underlag för *debt/equity-swap*-beslutet uppkom när Sveriges ambassadör rekommenderade mig att kontakta den sittande riksbankschefens broder. Enligt uppgift arbetade denne på ett snarlikt *debt/equity-swap*-uppdrag. Jag ringde och vi bestämde träff. När jag infann mig på hans kontor hälsade han mig välkommen på bruten svenska. Några minuter senare hade han ur kassaskåpet tagit fram sin tentamensbok från Lunds universitet och slagit upp sidan som visade, att han där framgångsrikt tagit en kurs med mig som examinator. I dag hade det inte känts så märkligt eftersom mer än hälften av mina studenter kommer från utlandet, men detta var i slutet av 1980-talet. Jag såg det då snarare som ett tecken från ovan på att jag skulle lyckas sy ihop en framgångsrik *debt/equity-swap*.

Min forskning kring internationella affärer renderade mig i slutet av 1980-talet en inbjudan från fastighetsbolaget Norrmalmstorg till ett arrangemang i Marstrand. Under andra halvan av 1980-talet hade svenska företag givits tillstånd att förvärva fastigheter utomlands. Till följd av mina studier (Oxelheim och Wihlborg 1987a) förväntades jag genom ett längre föredrag kunna tillföra ny kunskap. På plats konstaterade jag, att alla de 20 mötesdeltagarna hade något gemensamt. De hade lyckats i affärer och i de flesta fall berikat sig själva i miljardklassen. Så vad skulle jag kunna tillföra mer än möjligtvis en avdragsmöjlighet för arrangören och för den påkostade bevakning av VM i segling som följde efter mitt anförande?

Mötet blev dock mycket intressant. Jag klandrade bl.a. deltagarna för deras alltför myopiska syn på internationella fastighetsaffärer. Därigenom var jag tidigt ute med en varning för det som skulle komma i augusti 1990, nämligen fastighetskrisen. Jag frågade varför svenska företag konkurrerade sinsemellan med priser på fastigheter i Bryssel, som låg 20–30 procent över vad deras utländska konkurrenter var villiga att bjuda. Som förklaring anfördes att de svenska fastighetsinvesteringarna hade akademisk kompetens. Konkurrenterna på kontinenten var däremot att se som "bilhandlare". Trevligt att få lite respekt för högre utbildning och forskning, men dessvärre förde tydligen detta s.k. akademiska kunnande de svenska investeringarna på villovägar med fastighetskrisen 1990 som resultat.

En inspirerande aktivitet av betydelse för min fortsatta forskning ägde rum somrarna 1990 till 1992. Då ordnades två veckor långa konferenser i Gilleje på norra Själland. Temat var europeisk integration. Finansiering kom från den danska vetenskapsakademien. Professorerna Niels Thygesen, John Dunning och Art Stonehill stod för den vetenskapliga uppläggningsen. Från olika grenar av ämnet

ekonomi nominerade de 20 professorer, som skulle vara på plats och där utgöra en rådgivande kommitté. Jag hade glädjen att bli utsedd samtliga år. Familjen var välkommen och varje professor fick ett hus till sitt förfogande. Unga forskare från hela världen med inriktning på europeisk integration kunde ansöka om att få delta. Ett år var IUI:aren Pontus Braunerhjelm en av doktoranderna. De 60 som blev utvalda fick ersättning för resa och uppehälle. Presentationerna skedde på förmiddagar och kvällar under det att eftermiddagarna var öppna för studenterna att konsultera professorerna och knyta förbindelser. De flesta lämnade Gilleje med en rejäl akademiskt kontaktyta. Det var detta koncept med riklig tid för personligt umgänge som jag hade till förebild, när jag 1997 blev ordförande i Svenska Nätverket för Europastudier i Ekonomi (SNEE) och började planera för de årliga konferenser i Mölle, som jag arrangerat sedan dess.

DEN GODA STÄMNINGEN PÅ IUI

Åren på IUI kan jag bara minnas med glädje. Stämningen var mycket god. Något intrigerande och konspirerande fanns inte. Blott hälsosamma konfrontationer i konstruktiv anda på seminarierna.

Gunnar Eliasson var en inspirerande chef. Mycket handlade om experimentell ekonomi och modellen MOSES, hans hjärtebarn. Gunnar kan ses som en tidig anhängare av den nu så aktuella teorin – *tournament theory* – för bestämning av vd-ersättningar. Denna föreskriver ett rejält gap mellan ersättningen till vd och lönerna till skiktet under. Tanken är att de senare skall kämpa för att komma upp till vd:s position och inkomst. Gunnars tes var alltså att forskarna för att bli produktiva skulle vara dåligt avlönade. Säkert ligger det en del i detta turneringstänkande, men det som förbryllar är hur Gunnar med ett sådant synsätt själv kunde ha så hög produktivitet i sin forskning?

En höjdpunkt var Lussefirandet med närvaro av årets ekonomipristagare. Pristagaren kom ofta med hela sin familj – ibland upp till tiotalet personer – och inget öga var torrt när den unga kören sjöng. Vid ett tillfälle hade jag glädjen att sitta bredvid pristagarens hustru, som invigde mig i den amerikanska nobeltraditionen. Dagen då Vetenskapsakademiens besked förväntas bli offentliggjort ringler kolleger varandra och förmedlar ett falskt besked. Så när hustrun ifråga råkade svara och få den ”sanna” underrättelsen hade hon skrattande bett om ett fax på Akademiens brevpapper.

Den goda stämningen på IUI cementerades också genom de årliga utflykterna med olika former av fysisk aktivitet såsom ridning och dressincykling. Jag erinrar mig en trevlig försommardag på dressin med Pontus Braunerhjelm och mig vid pedalerna och institutets receptionist Katie von Arnold på flaket. Där det mellan Malung och Lesjöfors såg lockande ut för lunchrast lyftes dressinerna av spå-

ret. Mjuka i muskler och bakdel fick vi på Hennickehammars herrgård njuta av en välsmakande middag samt vila inför nästa dags spännande besök hos världens äldsta bolagsbildning (Stora Kopparbergs Bergslags AB).

VÄGEN TILLBAKA TILL LUND

IUI gav mig under åren 1982–1992 möjlighet att i en stimulerande miljö få forska och meritera mig för nästa steg i den akademiska karriären. Professor Göran Bergendahl var sakkunnig för min ansökan om att utnämnas till docent vid Lunds universitet. Efter utnämningen medverkade han till att jag 1988 blev adjungerad professor i internationell finansiering vid Handelshögskolan i Göteborg.

Anställningsvillkoren vid IUI gav mig rikliga möjligheter att som gästforskare vistas vid internationella lärosäten. Jag tillbringade åtskilliga perioder i Los Angeles vid University of Southern California och Claremont University samt i New York på National Bureau of Economic Research. Mitt samarbete med Clas Wihlborg – som lett till många gemensamma akademiska publikationer – grundlades under hans sejour vid New York University. Vi träffades i Stockholm på ett seminarium hos Institutet för internationell ekonomi och fann att vi hade ett gemensamt intresse i gränssnittet mellan nationalekonomi och företagsekonomi. Vi bestämde oss för att fortsätta våra diskussioner när jag några veckor senare skulle komma till New York. Vistelsen finansierades av ett anslag förmedlat av Erik Dahmén som stödde min plan att presentera resultatet av mitt avhandlingsarbete för de stora amerikanska bankerna.

I början av 1990-talet sökte jag den professur i internationellt företagande som utlysts vid Lunds universitet. Tvärvetenskaplighet ligger på alla akademikers läppar men belönas sällan i praktiken. Jag fann det därför speciellt glädjande, när en av de sakkunniga ansåg mig vara något så unikt som en komplett samhällsvetenskaplig forskare med min – inom den ekonomiska vetenskapen gränsöverskridande – kombination av företagsekonomi, nationalekonomi och statistik. Jag fick professuren och tillträdde 1992.

Den var en donationsprofessur initierad och möjliggjord av södra Sveriges vid den tiden tyngsta företagsprofil: Hans Cavalli-Björkman. Han fick företrädarna för de 20 största företagen i regionen att avsätta medel till en fond vars avkastning skulle finansiera professuren. Hans ”säljargument” lød att det i en tid av stark globalisering av det sydsvenska näringslivet var en skam för Lunds universitet att inte ha en professur med inriktning på företagets internationella affärer. Jag erinrar mig lunchen på Savoy med Hans Cavalli-Björkman efter min utnämning och den positiva överraskning det blev för honom att få veta att jag den senaste 10-årsperioden tjänstgjort på IUI. Efter detta avslöjande insisterade han på – till min stora glädje – att jag inom ramen för min professorstjänst skulle fortsätta

samarbeta med IUI. Jag lovade honom att så skulle bli fallet. Ett löfte som jag infriat med råge, då jag alltsedan dess och fortfarande i skrivande stund har en stark aktiv knytning till IFN/IUI.

REFERENSER

- DÖR, ETLA, IFF, IUI, IÖI (1984), *Economic Growth in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: DÖR, ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- Eliasson, Gunnar, Harald Fries, Lars Jagrén och Lars Oxelheim (1984), *Hur styrs storföretag?* Stockholm: Liber.
- ETLA, IFF, IUI, IÖI (1987), *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- ETLA, IFF, IUI, IÖI (1990), *Growth and Integration in a Nordic Perspective*. Köpenhamn/Helsingfors/Oslo/Stockholm: ETLA, IFF, IUI, IÖI.
- Faxén, Karl-Olof (1957), *Monetary and Fiscal Policy under Uncertainty*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Stockholms Högskola.
- Oxelheim, Lars (1981), *Företagens utlandslån – Valuta- och redovisningsaspekter*. Malmö: Liber.
- Oxelheim, Lars (1982), *Företagens valutaplanering*. Malmö: Liber.
- Oxelheim, Lars (1983a), "Proposals for New Accounting Standards for Foreign Monetary Items". *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 10, nr 2, 257–288.
- Oxelheim, Lars (1983b), *Valutastyrning*. Köpenhamn: Börsens Förlag.
- Oxelheim, Lars (1983c), *Frågor kring företagens beslut under valutaosäkerhet*. Stockholm: Scandinavian Institute for Foreign Exchange Research.
- Oxelheim, Lars (1984a), *Exchange Risk Management in a Total Perspective*. Stockholm: Scandinavian Institute for Foreign Exchange Research.
- Oxelheim, Lars (1984b), "Country Risk and Industrial Structure in a Nordic Perspective". *Unitas Economic Quarterly Review*, vol. 56, nr 4, 99–111.
- Oxelheim, Lars (1984c), "The Use of Purchasing Power Parity Theory as a Normative Base in Measuring and Reporting Exchange Gains and Losses". *Schmalenbach Zeitschrift für Betriebswirtschaftliche Forschung*, vol. 36, nr 8–9, 677–698.
- Oxelheim, Lars (1985a), *Financial Market Fluctuations*. Chichester, UK: Wiley.
- Oxelheim, Lars (1985b), "Så utvecklas en effektiv valutariskhantering". *Balans*, nr 3, 2–7.
- Oxelheim, Lars (1985c), "Finansiell integration och räntespridning". Sid 297–306 i Gunnar Eliasson m.fl., *Att rätt värdera 90-talet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Oxelheim, Lars (1987), *Företagets affärer vid finansiella marknadsfluktuationer*.

- Stockholm: Svenska Dagbladets Förlag.
- Oxelheim, Lars (1988a), *Finansiell integration*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Oxelheim, Lars (1988b), "Macroeconomic Uncertainty as a Corporate Policy Issue". *World Futures*, vol. 25, nr 1–2, 101–130.
- Oxelheim, Lars (1990), *International Financial Integration*. Heidelberg: Springer Verlag.
- Oxelheim, Lars (1993), *The Global Race for Foreign Direct Investment*. Heidelberg: Springer Verlag.
- Oxelheim, Lars (1996), *Financial Markets in Transition – Globalization, Investment and Economic Growth*. London: Routledge och International Thomson Publication.
- Oxelheim, Lars och Robert Gärtner (1994), "Small Country Manufacturing Industries in Transition". *Management International Review*, vol. 34, nr 1, 331–356.
- Oxelheim, Lars, Trond Randøy och Art Stonehill (2001), "On the Treatment of Finance-Specific Factors within the OLI Paradigm". *International Business Review*, vol. 10, nr 4, 381–398.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1987a), *Macroeconomic Uncertainty – International Risks and Opportunities for the Firm*. Chichester, UK: Wiley.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1987b), "Exchange-Related Exposures in a Macroeconomic Perspective". Sid. 87–102 i Sarkis Khoury och Ala Gosh, red., *Recent Development in International Banking and Finance, Vol. 1*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1988), "Hedging and Managing Exchange Rate and Related Macroeconomic Exposures". Sid. 321–347 i Sarkis Khoury och Ala Gosh, red., *Recent Developments in International Banking and Finance, Vol. 2*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989a), "Using Financial Instruments to Hedge Macroeconomic Exposure". *Review of Futures Markets*, vol. 7, suppl., 505–522.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989b), "Competitive Exposure: Taking the Global View". *Corporate Finance*, vol. 51, February, 8–10.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989c), "Taking the Sting Out of Economic Risk". *Corporate Finance*, vol. 52, March, 12–13.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1989d), "Organic Hedging: Pricing Power". *Corporate Finance*, vol. 61, December, 15–17.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991a), "Corporate Strategies in a Turbulent World Economy". *Management International Review*, vol. 31, nr 4, 293–315.
- Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991b), "Accounting for Macroeconomic Influences on the Firm". *Journal of International Financial Management and Ac-*

counting, vol. 3, nr 3, 258–282.

Oxelheim, Lars, Clas Wihlborg och David Lim (1990), "Contractual Price Rigidities and Exchange Rate Adjustment". *International Trade Journal*, vol. 5, nr 1, 53–76.

Oxelheim, Lars och Clas Wihlborg (1991c), "Hur påverkas aktiekurserna av förändringar i växelkurser och andra makroekonomiska variabler?". *Cash-links*, nr 2, 41–58.

Svennilson, Ingvar (1938), *Ekonomisk planering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

FÖRFATTARPRESENTATION

Lars Oxelheim är född 1944 i Malmö. Han tog studenten på real-linjens matematiska gren vid vad som numera är Malmö latin-skola. Studier vid Lunds universitet ledde fram till en filosofie kandidatexamen med inriktning på statistik 1967 och en civilekonomexamen vid samma lärosäte 1969. Lars Oxelheim disputerade i företagsekonomi vid Lunds universitet 1981 och antogs som oavlönad docent 1984.

Lars Oxelheim blev anställd som amanuens vid statistiska institutionen i Lund i januari 1966 och var verksam vid denna institution fram till början av 1980-talet. Han var doktorand i statistik och företagsekonomi och undervisade även i sist-nämnda ämne från 1971 och framåt. I slutet av 1960-talet blev han historisk innehavare av det första lektoratet vid den nybildade högskolan i Växjö.

Hösten 1978 kom Lars Oxelheim till Industriförbundet med tjänstledighet från Lunds universitet för att medverka i remissvaret på Långtidsutredningen. Han fortsatte sedan sin bana vid IUI med ett anslag från Riksbankens Jubileumsfond från hösten 1982 och blev fast anställd vid IUI 1984. Under åren 1988 till 1991 var han även adjungerad professor i internationell finansiering vid Handelshögskolan i Göteborg. Lars Oxelheim blev 1992 utnämnd till professor i internationellt företagande vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet och har sedan dess varit affilierad forskare vid IFN/IUI. När tjänstgöringens omfattning – av åldersskäl enligt svensk arbetsrättslagstiftning – reducerades vid Lunds universitet 2012 utnämndes Lars Oxelheim till professor (halvtid) vid Handelshögskolan i Kristiansand.

Lars Oxelheim grundade 1997, på regeringens initiativ, det Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi (SNEE). Som arbetande ordförande har han sedan dess arrangerat 16 årliga konferenser i Mölle med syfte att inventera ny forskning kring europeisk ekonomisk integration och varit redaktör för 17 årgångar av nätverkets årsbok *Europaperspektiv*.

Lars Oxelheim har varit gästforskare vid många utländska lärosäten inklusive National Bureau of Economic Research i New York, Claremont Graduate

School i Claremont, University of Southern California i Los Angeles, University of Hawaii at Manoa i Honolulu, University of Iceland i Reykjavik och National University of Singapore i Singapore.

Lars Oxelheim är medlem av redaktionskommittén för flera internationella vetenskapliga tidskrifter. Han har över åren arrangerat ett 100-tal akademiska konferenser och haft glädjen att se sin forskning finansierad med anslag från samtliga stora svenska anslagsgivare. Han är invald Senior Fellow i European International Business Academy (EIBA).